

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

תביעת חובל באדם בזה"ז

תיק ממונות מס' 2476-עת

(מהד' ט אלול)

נושא הדיון

א' תובע את ב' בערכאות על חבלה שחבל בבתו לפני 16 שנה כשהיתה תינוקת ושפך עליה זפת רותח ונותרה צלקת בפניה, ועכשיו היא עוברת ניתוח קוסמטי להסתיר את הצלקת. הוא תובע ממנו סכומי כסף גדולים. ב' משיב שלא שפך את הזפת בכוונה, אלא נשפך בדרך תקלה, והוא מוכן לדון על זה בבית הדין בדין תורה, ומבקש לאסור על א' לתבוע מחוץ לדין תורה.

פסק דין ביניים

על א' לסגור את תביעתו מחוץ לבית הדין בתוך 3 ימים, ולתבוע אך ורק בדין תורה.

(-) שמשון גרוסמן

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

התפתחות לאחר פסק דין הביניים

א', לא זו בלבד שלא סגר את התביעה בערכאות, אלא התלונן בפניהם על ב' ועל ביה"ד בגין "שיבוש הליכי משפט", ובקש לאסור על בית הדין להוציא עליו כתב סירוב, וזאת עפ"י בניין

3269/95.

השאלות לדיון

א. דין החובל באדם בזה"ז.

ב. חובל בחבירו שלא בכוונה, אלא דרך תקלה.

- ג. צלקת שניתן להחזיר העור לקדמותו ע"י ריפוי, האם חייב ברפוי.
 ד. האם האבא הוא בע"ד בתביעה של חבלה בבתו כשהיא בת 16.
 ה. הפונה לערכאות כנגד סמכות בית הדין.

תשובה

א. במשנה צ"ק ריש החובל, פג צ: החובל בחצירו חייב עליו משום חמישה דברים, צנוק, צלער, צריפוי, צצנת וצושח וכו'. ריפוי, הכהו חייב לרפאותו וכו'. ופסק צש"ע סי' תכ סעי' יד: אפילו חיסרו כשעורה מעור צצרו חייב בחמישה דברים, שהעור אינו חוזר אלא ללקת (פירוש, רושם מכה שנתרפאה), לפיכך החובל בחצירו וקרע העור וילא ממנו דם חייב בחמישה דברים.

ובזה"ל שאין לנו דיינים מומחים, פסק צש"ע סי' א סעי' ב עפ"י גמ' שם פד א וצ: אדם שחבל בחצירו אין מגבין דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל נזק לער ופגם וצושח וכופר, אבל שבה ורפוי מגבין וצרמ"א צשם הטור צשם הרא"ש: וי"א שאף רפוי וצצנת אין דנין, רק כופין החובל לפי שם הנחבל כפי הנראה להם (ד"מ לדעת מהר"ש). ולהלן סעי' ה: אע"פ שדיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל אינן מגבין קנסות, מנדין אותם עד שיפיים לצעל דינו, וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מחירין לו (צין נתפיים צעל דינו צין לא נתפיים), וכן אם תפס הניזק שיעור מה שראוי לו ליטול, אין מוליחין מידו. וצרמ"א: ואם יאמר הניזק שזמו לי נזקי שאלע עד כמה אתפוס, אין שומעין לו.

ופסק צש"ע סי' תכב סעי' א: החובל בחצירו אע"פ שנתן לו הממון צעד חבלחו, אין מתכפר לו עד שיצקש ממנו וימחול לו על לערו. והוסיף צש"ע הרב ה"ל נזקי גוף סעי' ו שהלכה זו היא גם כשחבל שלא צכונה.

ונחלקו אחרונים האם כשהחובל מודה שחבל האם חייב לשלם מה שאין דנין צזה"ל: צקאוה"ח סי' א ס"ק ז כתב דהוא צעלמו חייב לשלם לצי"ש וגזלן הוא אם אינו משלם, ועיי' חיי' הרי"ס סי' א ס"ק יד שצלדד צדעת הרמב"ם דנזק ולער דהוי קנס מ"מ חייב לצי"ש, ועיי' הפללה כתובות סוף פ"ג, ואמרי צינה חו"מ סי' ג, ומנ"ח מ' נג מהד' "מנחת דברי" אות ב (עמ' תלו הערה כ), אמנם צחזו"א אבהע"ל סי' כז סוף אות ה כתב דא"כ מדוע הוצרכה הגמ' פד א לטעם שעשה רצא שומא לחבלה כדי לידע כמה יתפוס, נימא דנפ"מ שחייב לשלם על פי הודאתו, משמע דיכול המזיק לומר אולי צי"ד שראוי לדון יזכני. וכתב הגרד"ל צ"מנחת דברי" הנ"ל שם צדעת החזו"א דפטור, ולא צקאוה"ח (אמנם צאילת השחר צ"ק פד א תמה על החזו"א שזה נגד הכתוב צתורה שהחובל חייב, עיי"ש. וצ"דעת משפט" ח"ב עמ' קלה אות קמו (מאחיינו של הגר"י צרטלר ועל פיו), הביא דברי החזו"א באופן שאינו יודע מעלמו אלא עפ"י מה צבי"ד מחליטין ואומרים לו, שאין השומא של הצ"ד מחייבת את הנחבל).

ב. כתב הרמב"ם חובל ומזיק פ"ה ה"א, עפ"י משנה מכות ח א: אסור לאדם לחבול בין בעלמו בין בחבירו וכו' בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נליון הי"ז עובר בל"ת וכו' (ועיי' ח"י הגר"ח על הש"ס מהד' מישור עמ' תעה, שחקר האם דרך נליון הוא תנאי בחיוב שאם אין זה דרך נליון אין זו הכאת איסור, או שאם אינו דרך נליון, כלומר שההכאה היא לנורך מלוא, זהו היתר בהאיסור, דהותר מכללו, עיי"ש). וכתב הרא"ש צ"ק פ"ג סי' יג דמכה לנורך, פטור מדמי חבלה, וכן הוא ברמב"ם עצדים פ"ג ה"ה. ועיי' קובץ שעורים צ"ק אות קו שהוכיח מהיראים דחיוב תשלומין דחבלה תלוי באיסור החבלה, ואם אין איסור אין גם חיוב תשלומין (ומתאים עם דברי הגר"ח הג"ל דחיוב חובל הוא משום הלואו דלא יוסף ולא משום שעשה נזק).

ובמשנה צ"ק כו א: אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן וכו'. ובגמ' צ שס: אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה, לענני נזקין חייב לענני ארבעה דברים פטור וכו'. ועיי' טעמו ברש"י צ"ק כו סוף ע"א דלא מחייבי ארבעה דברים אלא או במזיד או קרוב למזיד, דומיא דכי יריבון אנשים, דהתם כתיב ריפוי ושבת. ובשו"ע סי' תכ"א סעי' ג: וי"א דלענן ריפוי ושבת חייב אפילו שלא בכוונה ובלבד שלא יהיה אנוס אלא שוגג קרוב למזיד, אבל בנזק חייב דאדם מועד לעולם בין שוגג בין במזיד בין ער בין ישן.

וז"ל דאע"פ שבהיותו שוגג או ישן לא היתה כאן הכאה דרך נליון, מ"מ חייב בדמי חבלה אף בשוגג כל היכא שאם היה במזיד היה נחשב דרך נליון.

ג. כתב בנתה"מ סי' שמ ס"ק ג אס עלה בו מכה שנריך ריפוי, שעיי' ריפוי יחזור לקדמותו, ובלא רפוי אי אפשר לחזור לקדמותו כלל, נראה דכו"ע מודים שנריך המזיק לשלם ריפוי, כיון דכל זמן שלא יתרפא לא יחזור לקדמותו, כחשא דלא הדר הוא. ואף המרדכי צ"ק סי' קטז לא כתב שאינו חייב ברפוי אלא במקום שאף בלא רפוי יכול לחזור לקדמותו רק שיתעכב, ועיי' רפוי ימהר לחזור, דבאדם כה"ג חייב ברפוי, אבל כשלא הדרא מעלמה רק עיי' רופא יכולה היא שתחזור, המזיק חייב בשכר הרופא, דכל מזיק מחוייב להחזיר הנזק שיהיה כמות שהוא בראשונה, כל שניכר היזקו אף שלא נשתנה לגמרי. דהא ודאי נודלול במכירתו כשלא יתרפא כלל מעלמו. ועיי' קלוה"ח סי' שפו ס"ק י, וחזו"א צ"ק סי' יג אות ד, שזהו בכלל ריפוי ולא בכלל נזק.

וכתב בח"י רבינו חיים הלוי הל' טו"כ: דבנזק חלוק דין חבלות משאר נזקי ממון, דבשאר נזקי ממון חיובו הוא הממון עלמו שהפסידו, ומחמת חיוב זה הוא שמתחייב בתשלומין, שהם חליפי ממונו שהפסיד, דאם לא היה מתחייב בעיקר ממון שהפסיד לא הוה חייל עליה גם חיוב תשלומין, משא"כ בחבלות, התחלת חיובו הוא בתשלומין עלמס, דחייבתו התורה מחמת שיווי הנזק מגזה"כ דחבלות, וכחייבא דלענן ובושת כן גם חיובא דנזק דחיוב התשלומין הוא התחלת חיובו וכו'. ובאמת דלפי דעת הרמב"ם הדבר פשוט כן וכמו שפסק בפ"ד מהלי חובל ומזיק הי"ד ז"ל: החובל צבת קטנה של אחרים וכו', וכן נזק שאינו פוחתה

מכספה הרי הוא שלה. עכ"ל. הרי דפ"ל דאיכא חיוב נזק אף בלא אפחתיה מכספיה כלל, וכן בפ"צ שם ה"י ז"ל: אפילו חסרו כשעורה מעור בשרו חייב בחמישה דברים שהעור אינו חוזר אלא ללקת. עכ"ל. ובהך נזק בלא אפחתיה מכספיה הרי פשיטא דתחילת תיובו הוא רק בהתשלומין, דבמה שהזיק הרי ליכא הפסד ממון כלל וכו' (ועיי' גליוני חזו"א שם שתמה על הגר"ח איך יתכן חיוב נזק בלא אפחתיה מכספיה). והרחיב לבאר דבריו ברשימוח שיעורים ב"ק ח"א עמ' ה ועמ' טז ועמ' קפח דבזקי ממון עיקר החיוב הוא החזרת החפץ שהפסיד למצבו הראשון, אלא שהתשלומין הם במקום ההחזרה, אבל בחבלה עיקר החיוב הוא אינו החזרת גוף הנחבל למצבו הראשון, אלא חיוב ממון, ולא בחזרת חליפי הגוף, בהתאם לכך מי שמודה במקלת חבלה השיב למודה במקלת ממון וכשבע, והוסיף הגר"ח שהיוב התשלומין בחובל המחייב הוא רשעות הגברא ומעשה העבירה שעשה, משום הלאו דלא יוסיף ולא משום שעשה נזק, והממון שהייב הוא בצחינת עונש, וזה דין קנס, ובעונש אין לחייבו להחזיר את החפלא שהזיק למצבו הראשון, ותשלומי הדמים הם העונש, וראיה לכך משיטת הרמב"ם ה"י חובל פ"ה שנוק דחבלה בדומה לנער ובזשת הוי קנס ולא ממון, ומודה בקנס דנזק פטור, חזינן דתשלומי חובל הרי אלו עונש ויפודס חוב קנס ולא חוב ממון. ע"כ. וכעיי' במכחזים שבסוף ספר הי' מרן רי"ז הלוי (עמ' 160) דבחובל בחזירו אין עיקר חיובו כלל משום הפסד ודררא דממונא, אלא גזיה"כ לחייבו בתשלומי הנזק, והוי כעין כופר.

אבל בקובץ שעורים כתובות אות ריח כתב דריפוי אינו חוב ממון לשלם לו את שווי הריפוי, רק חיוב לרפאותו, ואם נתחייב החובל בריפוי ואח"כ נהרג הנחבל, אין לריך לשלם ליורשיו, ולא אמרינן כבר זכה הנחבל בדמי רפואתו, דאין זו זכות ממון אלא שיוכל לתבוע להחובל לרפאותו בכל טלדקי דאית ליה למיעבד. ועיי' ספר זכרון עולת שלמה ח"ב עמ' א' מהגרש"ש שחקר האם חיוב המזיק הוא השלמת הפסד דמי החפץ שניזוק, או שהיובו הוא השלמת החפץ עלמו שנפסד.

ויש לדון כמה יהיה חייב לשלם על הריפוי, האם כמו שעלה בזמן הנזק או כמו שעולה בזמן הריפוי, ועיי' "חבלי חיים" (לצ"ח הגר"ע רונטל שליט"א) עמ' קכה בשם החזו"א דתלוי בחקירה הנ"ל, דאם הוא חיוב ממון חייב בתשלומי הריפוי כפי ערך שעת מעשה החבלה, אבל אי הוי דין לרפאותו, יתחייב לשלם כשעת הריפוי בפועל. וכבר דנו בזה האחרונים לענין נזקי ממון, עיי' מחנ"א נזקי ממון סי' א, וקלוה"ת סי' דש ס"ק א, ואו"ש שכירות פ"ג ה"ג, ודברי משפט סי' שיב ס"ק א, וחזו"א ב"ק סי' ח אות טו, וחזון יחזקאל ב"ק פ"ג ה"ד ד"ה הדליק, וקונטרסי שיעורים ב"ק ריש פרק החובל, ופס"ד ירושלים כרך ב עמ' קסט, וכרך ז עמ' שעז-שעה, וכרך ח עמ' תכג.

ד. בגמ' ב"ק פז א: בעא מיניה רבי אלעזר מרצ החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי, מי אמרינן כיון דחקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב, חבלה נמי דאבוב הוי, מ"ט דהא אפחתה מכספה, או דלמא שבח נעורים הוא דחקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למוכה שהין מלי מסר, אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מלי חביל, לא קנייה ליה רחמנא. א"ל לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד.

איתיביה וכו'. ופסק בשו"ע סי' תכד סעי' ו': החובל בצת קטנה של אחרים אם נזק הפוחת אותה מכספה הרי הוא של האב, וכן שבתה של אב, שהרי מעשה ידיה וכסף מכירתה של אביה, אבל לער וריפוי ובושת שלה, וכן נזק שאינה פוחחה מכספה הרי הוא שלה. ע"כ.
 לפי"ז אין האב בע"ד לתבוע דמי ריפוי של צחו שנפלעה כשהיתה קטנה, וכל שכן לאחר שהגדילה.
 ה. עיי' פס"ד ירושלים כרך א עמ' כב, ובכמה מקומות.

אברהם דוב לוין.

ב

פשוט הוא דאסור לו לתבוע צערכאות, ודינו כמרים יד בתורת משה, ובפרט שהנתבע יכול לומר קים לי דלא דניס ריפוי צוה"ז, וכהגרד"ל אליבא דהחזו"א, והא שכופין לפייס באופן דהיה שוגג ואינו צרור דהיה קרוב למזיד, לא נראה שיהיה מוטל לכופ לפייסו, הרי החיוב להצת שניזוקה ולא לאב. ובלא"ה הרי הריפוי שייך לצת ולא להאב, והיא אינה תובעת כלל, וכה"ג למה שנדון. ובכלל בלא"ה אינו צרור דניתוח לסלק ללקת הוה בגדר ריפוי, ול"ע צוה.
 ובעיקר הדבר פשוט דגם אם נפטר לטובת הצת, לריך לדון אם היה שוגג ממש או לא, אבל לתבוע צערכאות אין שום זכות, ודינו מצוחר בסי' כו.

שמשון גרוסמן.